

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

červen 2006 / ročník 7

Robert Higgs: Politická ekonomie strachu

Dan Šťastný a Josef Šíma

Při pohledu do našich stále ještě nedávných dějin může člověk lehce nabýt dojmu, že historickým trendem ve společnosti je ústup politiků a úředníků z našich životů. Srovnáme-li totiž jejich roli v našich životech dnes s 80. léty minulého století, je bezpochyby pravdou (a jsme tomu rádi), že je dnes mnohem omezenější než tehdy.

A přesto by bylo chybné z této naší zkušenosti vyvozovat něco o dlouhodobém trendu vývoje velikosti státu. Člověk nemusí být zrovna fandou přes dějepis, aby si povšiml, že z dlouhodobého hlediska je tomu přesně naopak: stále větší rozsah našich aktivit se stává předmětem zájmu veřejných činitelů, aniž bychom o tento zájem jako jednotlivci nutně stáli. Úředníci, vybaveni zákonnými pravomocemi, se stávají pomalu ale jistě běžnou součástí našich životů: zkuste si vzpomenout, co všechno nelze bez jejich svolení či dohledu dělat. Úřednické akty se stávají i součástí našich slovníků: slova jako povolení, licence, schválení, oznámení, potvrzení, výkaz, zákaz, průkaz používáme čím dál častěji, a to ve stále větším množství oblastí a kontextů.

Obecný proces rozšiřování státní moci – ať už ve smyslu nárůstu počtu úředníků, zvyšování jejich rozpočtu nebo rozšiřování jejich působnosti – je z ekonomického hlediska pochopitelný a byl již mnohokrát popsán. V rozšiřování veřejné byrokracie a byrokracie v soukromém sektoru však existují důležité odlišnosti.

Brzdy růstu byrokracie

V soukromém sektoru se proti růstu byrokracie ve vlastním zájmu staví vlastníci dané organizace. Ti se totiž o fungování své firmy bedlivě zajímají a pouští byrokracii jen tam, kde je to nezbytně nutné, a i tam na její působení dohlížejí. Dobře vědí, že nechají-li byrokracii bez dohledu, budou to oni, kdo ponese náklady zbytečného plýtvání ve své firmě, ne-li jejím existenčním problémům. Soukromí vlastníci tak nenechávají byrokracii žít svým vlastním životem a vytváří účinnou protiváhu přirozeným tendencím byrokratické struktury se rozrůstat.

Ve veřejném sektoru naproti tomu taková protiváha chybí, neboť jako občané daného státu se zdaleka nechováme jako vlastníci firmy. Jednak celá řada lidí si tyto důsledky neuvědomuje a i ti,

(pokračování na straně 2)

O vládě umělců, vědců a filosofů

David Lipka

Období těsně před volbami přineslo tři události, které nám důrazně připomněly, jaké štěstí máme, že nám nevládně osvěcená třída filosofů, vědců a umělců. Nejprve se Václav Havel podělil se čtenáři Hospodářských novin o svůj pohled na to, jak by asi měla fungovat ideální společnost, v níž nebude třeba těžit uhlí, dovážet zboží z jedné země do druhé, kde nebude třeba bojovat proti komunismu, neboť v zásadě není nebezpečný, a kde občanská společnost bude posílena zvýšením role EU a OSN. Nedlouho poté následovalo prohlášení skupiny českých vědců, kteří se znepokojením sledují kritické vyjadřování Václava Klause o Evropské unii a zejména její ústavě a kteří upřímně věří, že euroústava a europarlament zajistí Evropě důstojné místo ve světě. Všem ale dodali korunu čeští filmaři, kteří se ohradili proti „likvidačnímu postupu českých politiků vůči národní kultuře“, neboť ti odmítají dotovat jejich aktivity částkou blížící se čtvrt miliardy korun ročně.

Co mají tato prohlášení společného? Zřejmě upřímnou snahu učinit svět lepším. Zdá se to být logické, vždyť přeci kdo jiný než my umělci ví, jaká kultura je kvalitní? Kdo jiný než my filosofové, byvše navíc hlavy pomazané, chápe, že by svět byl krásnější

(pokračování na straně 3)

Nepřítel filmu

David Lipka

Platíme daně, co máme za ně? Tak nějak by zaslepený liberál mohl interpretovat pokřik českých filmařů. Na jedné straně 1,4 miliardy na zaplacených daních, na straně druhé dnešních 70 milionů na dotacích. Jak hanebných je prý oněch 5 % náhrady. Jak k tomu přijdou, že ostatní žijí z jejich daní? Dobrá otázka, která však ve své obecnosti naneštěstí nezazněla. Sestupme proto z roviny spekulativních interpretací o zakukleném anarchismu českých filmařů a připusťme zcela prosaicky, že v jejich prohlášení nejde o nic jiného než o neomalovaný pokřik zájmové skupiny, snažící se urvat peníze dalších daňových poplatníků.

Pomiňme protentokrát etický argument o tom, že jsou daně a dotace nespravedlivé, nepřeme se, proč na to filmaři nemají právo a využijme ekonomie, abychom ukázali, že to, po čem naši filmaři volají, je nakonec přímo proti jejich zájmům. Jinak řečeno, pokud touží po kvalitních filmech, nechtě zanechají svého pokřikování a poprosí politiky, aby jim již žádné podpory nikdy nedávali. Zdá se vám to přitažené za vlasy?

(pokračování na straně 4)

co jsou toho schopni vědět, že nikdo z nás nemá na chod státu takový vliv, aby nám stálo za to věnovat velkou pozornost tomu, kdo a jak věci veřejné spravuje. Veřejný sektor se tak může celkem nerušeně množit na úkor a za peníze sektoru soukromého.

Posvátnost státní byrokracie

I kdybychom se ale všichni chovali jako zodpovědní vlastníci státu a chodu veřejné byrokracie věnovali náležitou pozornost, stále by veřejná byrokracie nečelila žádnému velkému odporu a svět by vypadal do značné míry tak, jak dnes vypadá.

Zatímco k byrokracii v soukromém sektoru se chováme velmi realisticky a její přínosy jsou pečlivě zvažovány, byrokracie ve veřejném sektoru – tedy vlastně stát jako takový – se těší u většiny populace málem posvátnému postavení. Pakliže jsme nespokojeni s tím, jak veřejná byrokracie funguje, máme sklony to dávat za vinu konkrétním osobám a konkrétním rozhodnutím, a nikoliv systému (legislativě) jako celku. Většina lidí spatřuje problém v neschopnosti, zaujatosti, úplatnosti, nelidskosti či přílišné horlivosti daných úředníků či politiků, jejichž chování a rozhodování se jim nelíbí. Zřídka kdy je ale předmětem naší kritiky samotná existence dané byrokracie: nutnost působení *jakýchkoli* politiků a úředníků v dané oblasti jakoby nebyla nijak zpochybňována. A tak i když naše nespokojenost vede tu a tam ke změně obsazení jednotlivých funkcí, jen výjimečně vyústí ve zrušení funkcí jako takových. Je fascinující, že i když jsou politika a státní byrokracie všude na světě zosobněním špíny, podvodu a korupce a machinací, málokdo si dokáže svět bez nich představit a ještě méně lidí po takovém světě nahlas volá.

Strach

Růst veřejného sektoru a byrokracie není jen důsledkem nedostatku kontroly ze strany nás občanů, ale z velké části spíše důsledkem naší podivné shovívavosti vůči veřejným činitelům a jejich funkcím. Přestože nás státní byrokracie *osobně* obtěžuje a v *konkrétních případech* si na ni stěžujeme a vnímáme ji přinejmenším jako nesmyslné a zbytečné papírování, v *obecné rovině* nepovažují lidé její působení jako nějaké donucení či násilí, a dokonce se dá říci, že filozoficky mají o ní jakýsi zájem.

Každý si stěžuje na jednání na stavebním úřadě a nechápe, proč mu mají úředníci schvalovat velikost umístění dveří, ale domnívá se, že stavby bez dozoru úředníků prostě probíhat nemohou. Mnoho lidí je z osobní zkušenosti pobouřeno jednáním policie a činit něco, co alespoň připomíná spravedlnost, ji viděli jen ve filmu, a přesto se domnívá, že bez státní policie by byl svět jen rájem pro zločince. Většina lidí je znechucena způsobem, jakým domácí úřady jednají s cizinci (obzvláště jedná-li se o jejich přátele), a přesto se domnívá, že cizinci by je bez dohledu úřadů utlačili.

Společným jmenovatelem všech takových případů naší zaslepenosti a naivity, s níž dáváme moc do rukou veřejných činitelů, je *strach*. Strach, že společnost by bez dohledu veřejných činitelů trpěla mnoha neduhy a svět by byl daleko horším místem k životu než je. Byrokracie neváhá tohoto sentimentu využít ve svůj prospěch a množí se. Scénář takového množení je univerzální a velmi spolehlivý: objevit nějaké nebezpečí, vzbudit ve veřejnosti strach a využít jejího zájmu a poskytnout před takovým nebezpečím ochranu. V jistém smyslu je na vládu pohlíženo jako na univerzálního ochránce. Chrání nás před nezaměstnaností a hospodářskými krizemi, nebezpečím chudoby, nemoci, morálního úpadku, ekologické katastrofy, napadení zvenku či zevnitř. Chrání děti, ženy, starce, invalidy, slepce, zaměstnance i jejich zaměstnavatele, podniky malé, střední i velké, ziskové i neziskové.

Nejnovějším takovým zdrojem strachu a tím pádem i rozšíření pravomocí státní byrokracie se stal terorismus. Přestože terorismus představuje formu politicky orientovaného a motivovaného násilí, tedy o něco, co je v principu *vyvoláno* chováním státní byrokracie, stala se hrozbou terorismu rychle ospravedlněním pro rozšíření byrokracie, zvýšení jejích pravomocí a výrazné omezení soukromí všech obyvatel. Pod heslem „kdo nemá co tajit, nemá se čeho bát“ se byrokracie rozrůstá i do oblastí, kde bylo její působení donedávna špatně ospravedlnitelné. Hezkým příkladem toho je nedávný zákrok proti internetovým platebním systémům (nabízejícím mnohdy lepší alternativu ke státním měnám) jednoduše proto, že jejich služeb mohou využívat teroristé.

Robert Higgs jako mistr analýzy

Jedním z teoretiků, kteří k pochopení politické ekonomie růstu vlády přispěli nejvíce, je americký ekonom a historik Robert Higgs, jehož sbírku textů právě držíte v ruce. Profesor Higgs je předním světovým odborníkem na problematiku růstu moci státu v USA v posledních dvou letech. Pro nás je tento případ poučný z toho důvodu, že jestli někdy někde existovala explicitní snaha vybudovat „minimální stát“, který bude lidem zajišťovat vnitřní a vnější bezpečnost, tedy zajistí jim mírové prostředí pro jejich společenský rozvoj, ale jinak nebude do jejich životů zasahovat, pak to byly právě Spojené státy. Avšak navzdory veškeré slávě americké ústavy a listiny základních práv se dnes Spojené státy nacházejí od této původní vize nahony daleko. Jejich vláda v rozporu s počátečními ideály znarodňuje, reguluje, zdaňuje a prostřednictvím tisíců stran legislativních aktů zasahuje do každodenního života každého člověka, a to stále více nejen na americkém teritoriu, ale i jinde ve světě. Jak k tomu došlo?

Svou roli hrály krize a války, spolu se systematickou snahou vlád využívat těchto událostí k vyvolávání strachu mezi obyvatelstvem, díky kterému bylo možné zvětšovat krok za krokem svou moc. Neznalost

ekonomické teorie, a tedy chabé chápání důsledků prováděných „krizových“ opatření tento mechanismus pouze umocňuje. A právě analýzu některých klíčových okamžiků tohoto procesu je možné najít v předkládané publikaci. Jak došlo k tomu, že federální daň z příjmu to z protiústavnosti „dotáhla“ až na vysokou univerzální daň konfiskující příjem stamilionů lidí? Jak oslavovaný prezident F. D. Roosevelt vyvolal největší krizi v americké historii a způsobil více než desetiletí trvající masovou nezaměstnanost způsobující strádání milionů sociálně nejslabších vrstev společnosti, čímž nadobro liberální Ameriku přetvořil v sociální stát evropského typu? Jak povinná vojenská služba a organizace války sloužily jako model pro centrální plánování amerického hospodářství? To jsou témata, na nichž se profesor Higgs snaží prokázat, jak klíčové je nenechat se zastrašit, má-li se společnost vyhnout etatizaci a byrokratizaci. Zároveň si při hledání odpovědi na tyto otázky člověk uvědomí, jak mocnou výbavou je znalost historie kombinovaná se znalostí politické ekonomie. Jen ekonomická teorie totiž dokáže vysvětlit souvislosti mezi historickými jevy, identifikovat příčinu a následek, najít dopady jednotlivých politik a opatření a odhalit falešně si přivlastňovaná vítězství v boji proti nezaměstnanosti, chudobě, diskriminaci apod.

Dobry úmysl (existuje-li vůbec) ani sebelibivější politická deklarace totiž pro skutečné dosažení vytýčených cílů nestačí. Historie nám nabízí nespočet příkladů (a Rooseveltova reakce na hospodářskou krizi by byla v americkém kontextu exemplárním příkladem), kdy provedené politiky situaci nejen nezlepšily, ale ještě zhoršily. A historická realita nám navíc ukazuje, jak běžným jevem se v politice stala lež a podvod na občanech.

Pohled historika nám zároveň umožní podívat se na mechanismy fungování společnosti s odstupem a jistým nadhledem. Jak nicotné a bezvýznamné se poté jeví každodenní politické půtky, jakmile si jednou uvědomíme „jednosměrný“ staletí trvající neúprosný vývoj směrem k nárůstu státní moci, daňové zátěže a byrokratizace společnosti. Strach, kvůli jehož odstranění bláhová veřejnost vpouští do svých privátních záležitostí stát s jeho „vykonavatelí dobra“, pomalu ale jistě vykonává své dílo. A společnost nejenže ztrácí v dobách krizí ostražitost, ale postupně se mění. Zvyká si. Nebrání se. Pryč jsou doby, kdy samotná myšlenka existence např. daně z příjmu vyvolávala lidový odpor. Dnes by totéž vyvolala snaha daň o pár procent *snížit!*

USA versus EU

Proces vzniku silného amerického (super)státu a demolice původní decentralizované politické struktury jsou pro nás žijící v Evropě nadmíru poučné. Žijeme totiž v době, kdy se zpožděním zhruba jednoho století začíná i v Evropě vznikat kontinentální (super)státní útvar. Zatím je síce v plenkách (i když nám ale rychle roste!), ale o to více je dobré předložit něko-

lik paralel. Na příkladu USA můžeme totiž odhadovat, kam se situace může vyvinout v Evropě:

- Monopolizace měny. Sjednotit (zmonopolizovat) měnovou politiku pod kurtelou centrální banky se již v EU povedlo. Tento krok ve Spojených státech na počátku 20. století vedl ke „století inflace“.

- Harmonizace daní. Zavádění daně z příjmu je zatím v EU na počátku – ozývají se jisté hlasy v její prospěch, ale existuje odpor ze strany řady členských států unie. Zhruba tak, jako na sklonku 19. století v USA. Tam se to ovšem nakonec během pár let podařilo a sazby se brzy – jak ukazuje Robert Higgs – vysplhaly do netušených výšin.

Jak ve fiskální tak v monetární politice probíhají silné centralizační tendence. Stejně jako ve Washingtonu se nyní v Bruselu formují silné zájmové skupiny získávající pomalu kontrolu nad tvořenou legislativou. To vše v prostředí, kdy převažujícím rysem politického programu nejsilnějších evropských politických stran je vymezení se proti „individualismu Spojených států“ a akcent na blíže nespecifikované „evropské hodnoty“, solidaritu, sociální stát apod. Těžko hledat lepší ukázkou tohoto rozdílu než srovnání precizně formulované americké ústavy běžně distribuované v podobě knížečky velikosti cestovního pasu a stovek stran navrhované evropské ústavy. Otázka, na kterém kontinentně bude rychlost centralizačních tendencí silnější, je tímto téměř zodpovězena. Přesnost této předpovědi nám ovšem ukáže pouze budoucnost.

Rádi bychom doufali, že kniha profesora Higgse, která nedávno vyšla, přiměje alespoň některé z čtenářů k zamyšlení nad dynamikou politických a společenských procesů, které nám odebírají kontrolu nad našimi životy a svěřují ji do rukou byrokracie a politiků. Snad si mnozí s Robertem Higgsem položí otázku: „Stát že nás chrání?“ a nakonec kriticky přistoupí k oné na-

ivní koncepci státu jako našeho služebníka a podívají se poněkud realističtěji na výsledky jeho fungování. Tato kniha splní svůj účel, pokud alespoň někoho přivede k uvědomění si skutečnosti, že ačkoliv na nás různá nebezpečí jistě číhají, stát nás před nimi nikdy v minulosti nechránil a nechrání nás ani dnes. Nemůže a ani nechce. Je totiž v jeho zájmu, abychom se báli. ■

I doktor Rath se někdy utne

V polovině června začne platit nová vyhláška Ministerstva zdravotnictví, která umožňuje prodej některých léků nejen mimo lékárny: v supermarketu, u pumpy nebo třeba přes internet. V oblasti některých léčiv tak zaniká výsadní postavení lékáren, v důsledku čehož se léky stanou dostupnější a levnější než by jinak byly. (Další chystané změny v resortu zdravotnictví zahrnují snížení úhrad některých léků ze strany pojišťoven, jinými slovy vyšší spoluúčast pacienta!)

To není žádný apríl (už proto, že je červen) ani úryvek ze scénáře nové vlády ODS (už proto, že ODS jen tak vládnout nebude). Je to realita, která je o to více fascinující, že pochází z dílny Davida Ratha – téhož Ratha, který spatřuje příčiny současných problémů zdravotnictví v tom, že je příliš vystaveno působení tržních sil.

A tak je Rathovi třeba přiznat, že ne vše, co se snaží prosadit a proti čemuž mnozí jeho odpůrci (včetně těch „pravcových“) tak vehementně protestují, postrádá smysl. Politik, ministr zdravotnictví a ještě k tomu socialista, který snižuje monopolní výsady (nebo míru přerozdělování) a přispívá tak dílčím způsobem k vytvoření většího prostoru pro trh, je ve své živočišné říši značně ohroženým druhem, kterého známe prakticky jen z romantických knížek o politické filozofii.

Naproti tomu lékárníci se chovají zcela standardně a přesně podle očekávání. Ačkoliv se staví proti cenové regulaci a v očích mnoha tak získali pověst bojovníků za svobodný trh ve zdravotnictví, jejich postoj k nové vyhlášce je jako z učebnice ekonomie veřejné volby. Biji na poplach a používají osvědčený paternalistický trik, že se „léky nejsou bombóny“ a že si lidé nebudou vědět bez lékárníků rady a ublíží si.

Proč tento trik najednou přestal fungovat zde, přestože zůstává neodhalen ve stovkách dalších případech, je tématem na samostatnou práci, jejímž závěrem by mohla být – nedej Bože – dost možná další chvála ministra Ratha, které zde již zaznělo víc, než by snad na stránky tohoto časopisu hodilo. Náš cíl zde byl skromnější: ukázat, že nálepky někdy klamou. I když je Rath obecně socialistou, může občas „ujet“ a udělat něco rozumného.

Dan Šťastný

O vládě umělců, vědců a filosofů

(pokračování ze strany 1)

bez povrchových dolů? A kdo jiný, než my, vědci, orientující se v roztdivném světě kvant, by měl poznat, že bez evropské regulace by svět zhroutil do chaosu? Logické to ale není. Intelekt, ani umělecký cit totiž člověka v této oblasti nijak nekvalifikuje.

Václav Havel nemá rád komíny a těžbu uhlí, není sám. Václav Havel ale nechápe, že uhlí se netěží z důvodů tajného spiknutí uhlobaronů proti občanské společnosti, ale proto, že lidé chtějí žít kvalitní a dlouhý život a jsou ochotni kvůli tomu leccos obětovat. Ano, hypoteticky si mohla evropská civilizace vybrat směřování, v němž by těžba uhlí a kouřící továrny neměly své místo. Stačilo, kdyby lidé jako Václav Havel měli moc zastavit rozvoj kapitalismu v 18. století. Pak bychom se i dnes mohli těšit „prosperitě“ tehdejší Francie, která během sta let před rozmachem kapitalismu zažila 16 velkých hladomorů, v níž očekávaná doba dožití byla kolem 30 let a kde každé páté dítě zemřelo dříve, než se dožilo svých prvních narozenin. Ano, lze zabránit tomu, aby kamiony

přeppravovaly miliony tun zboží po evropských dálnicích: například v Severní Koreji či na Kubě jsou silnice bez aut – a, nutno dodat, lidé bez potravin... Václavu Havlovi se může zdát, že se jedná o pouhou shodu náhod, ekonomové však vědí, že mezi těmito jevy existují souvislosti.

Stejně je to s Evropskou unií. Ani tam nemusí vyjádření vědců znamenat pochlebování štědrému dárci peněz, ale klidně i upřímnou snahu o lepší svět. Budiž, ale představa, že jednotná regulace, jednotné daně a jeden parlament – třeba z emailů a mobilních textových zpráv, jak navrhuje skupinka evropských poslanců – přinesou prosperitu, je utopická. Společnost není neuspořádaný systém, který jen čeká na zásah moudrých politiků, kteří do něj vnesou jednu provzduňku. Viditelná ruka vlády má zpravidla účinky právě opačné. Z čím větší dálky je pak tato ruka řízena, tím méně je pravděpodobné, že pomůže a neublíží. Autoři dopisu prezidentovi toto nechápou. Zřejmě proto, že k pochopení jejího fungování je třeba pokory, která

zpravidla přírodovědcům a filosofům, žijícím v představě o vzhledu do podstaty hmoty i ducha, zcela chybí.

A stejně je to konec konců i s filmaři. I u nich si lze představit (i když to v tomto případě vyžaduje opravdu velkou dávku fantazie), že skutečně stojí o kvalitu kultury a nikoli o své vlastní pohodlné živobytí. Ani jim však nebylo dopřáno poodkrýt roušku zakrývající netrénovanému intelektu fungování společenských procesů. Začíná to již představou, že film, to přeci není hot dog. Kultura se zdá být umělcům něco tak esoterického, že zde přízemní zákony ekonomie nemohou fungovat. Chyba. Film nebo hot dog, ekonomické zákony platí všude stejně. Dotovat produkci filmů z daní je totéž jako zdaňovat místní prodejce hot dogů a tyto daně věnovat na podporu českých producentů parků v rohlíku. To by většinu soudných lidí pobouřilo. Proč mají politici určovat, co budeme jíst? Co je jim do toho? Anebo si vezmeme příklad cukru. Zde by se někdo kromě nepatrné skupinky producentů řepy a pár

cukrovarníků těžko přel o to, že systém podpor financovaný z daní má smysl a že je úkolem vlády takovou politiku provádět. Určitě by to nebyli spotřebitelé, kteří na dvojnásobných cenách zaplatí 5 miliard korun ročně navíc. Proč by měl být filmový průmysl výjimkou?

Žádný důvod není. Je to jen přání elit,

kteří se cítí povolány spasit prostý lid před ním samým. Elit, u nichž se snoubí pýcha s ignorancí. Nerozumět ekonomii samozřejmě není zločinem. Zločinem není ani dávat svou ignoranci na odív ve veřejných prohlášeních. Chtít ale na základě svých pomýlených představ určovat životy ostatních, to už je něco zcela jiného. ■

Nepřítel filmu

(pokračování ze strany 1)

Zdánlivá nelogičnost se rozplyne, jakmile si připomeneme, že filmy jsou totéž co housky. Jen konkurence a svobodný obchod zajistí jejich kvalitu a nízkou cenu. Trh, obchod a konkurence totiž nejsou, v rozporu s obecným míněním, překážkou kvalitní kultury, ale naopak její nutnou podmínkou. Pohled do historie přesvědčivě dokládá, že vrcholná umělecká díla vznikala jen ve vyspělých civilizacích, jejichž bohatství bylo umožněno relativně svobodným podnikáním a obchodem. Odtud tedy první rada filmařům: volejte po co největší komercializaci kultury, jen tak může být kvalitní.

Za druhé, je nesmyslné chránit filmovou produkci či kulturu obecně proti vnějším vlivům. Každá kultura na světě je směsicí bezpočtu různých vlivů a v tomto ohledu tedy nikdy není původní. Bojovat za omezení cizích vlivů, což je skrytým motivem všech snah o podporu domácí kulturní produkce, znamená bojovat proti podstatě kultury jako takové. Kde by byla evropská civilizace, kdyby se naši předci úspěšně ubránili přijetí cizáckého písma od Feničanů, číslic od Arabů či papíru od Číňanů?

Odstrašujícím příkladem toho, kam vede státní kulturní politika v oblasti filmu, nám může být příběh francouzské kinematografie. Kolem roku 1910 měl tamější filmový průmysl devadesátiprocentní podíl na světové produkci, to vše bez jakýchkoli dotací a podpory státu. Byli to Francouzi, nikoli Američané, kdo první vstoupili na globální filmový trh a vymys-

leli žánr komedie či grotesky. To platilo do první světové války, po níž se i vlivem dalších okolností jejich tržní podíl snížil na pouhých 15 procent. Neregulované prostředí ve spolupráci s tvůrčím potenciálem však umožnily, že již ve třicátých letech byla produkce filmů dvojnásobná a Francie se posunula zpět na výsluní. Z pátého místa ve světě po konci války byla náhle druhá. Nastává zlatá éra francouzského filmu se jmény jako Jean Vigo, Jean Renoir, Marcel Carné a další. V roce 1936 bylo prvních 6 nejpopulárnějších filmů ve Francii domácí produkce, z prvních pětasedmdesátky to bylo celých 56 filmů, jen 15 jich pocházelo z USA. Téměř tři čtvrtiny tržeb připadly na domácí produkci, a to vše bez jakékoli asistence státu v konkurenčním prostředí plném zahraničních jmen a inspirací. Tolik historie.

Změnu přinesla válka a nástup vichistického režimu, který označoval tehdejší vrcholnou francouzskou tvorbu za nedostatečně „francouzskou“. Náhle to byli politici a jimi vytvořená *Comité d'Organisation de l'Industrie Cinematographique*, kdo určoval, jaké filmy jsou kvalitní a jaké se tedy budou natáčet. Americká produkce byla zakázána a rázem měli vybraní domácí tvůrci „trh“ pod kontrolou. Po válce sice nastalo výrazné uvolnění, úřady byly přejmenovány, nicméně fašistická praxe kvót, podpor, selektivních daní a byrokratického rozhodování již byla dostatečně zakořeněna, aby krok za krokem dokázala páchat nenapravitelné škody. Špičkové produkty vytlačily

Předplatné TL na rok 2006

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.*

Roční předplatné časopisu, zaslávaného v papírové podobě kamkoliv v rámci ČR, získá ten, kdo přispěje Liberálnímu institutu alespoň 150,- Kč nebo 0,25 g zlata. Předplatné v elektronické podobě lze získat za polovinu těchto částek.

Korunový účet: 111 333 0/2400
e-Gold účet: 131844

Více o e-Gold na www.libinst.cz

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno
žádnou státní institucí.

On-line archív

TERRA LIBERA

z let 2000 - 2005
dostupný na stránkách

www.libinst.cz

průměrné, průměrné podlely podprůměrným.

Kdo tedy může mít dlouhodobý zájem na státní podpoře kinematografie? Jen ti, kdo produkují filmy, na něž se nikdo nedívá. Samozřejmě, takový systém je velmi pohodlný. Co by za něj dali výrobci aut, kdyby se nemuseli ohlížet na to, jaký vzhled výkon či spotřebu si zákazníci přejí? Co by za to dali výrobci hamburgerů, kdyby jim stát platil jejich výrobky bez ohledu na to, zda někomu chutnají? Každý podnikatel o takové situaci sní, jen špatný podnikatel však bez ní nepřežije. A totéž platí i pro filmaře. Státní podpora filmu je cesta do pekel. Ptají se fanoušci českého filmu, proč se u nás navzdory tomu, že „Česká kinematografie má dlouhodobě jeden z nejhorších systémů podpory v Evropě“ vyrábí tolik a občas i kvalitních filmů? Odpověď je snadná. Protože našťáště pro kvalitní tvůrce dosud máme tak „špatný“ systém. Tam, kde je kvalita, jsou i soukromé peníze. Tam, kde jsou státní peníze, kvalita mizí. ■